

A TENGERI BIODIVERZITÁS NEMZETKÖZI JOGI VÉDELME

INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF MARINE BIODIVERSITY

Molnár Gréta Zita*

Absztrakt

A tanulmány a tengeri biodiverzitás nemzetközi jogi védelmének fejlődését és jelenlegi kereteit vizsgálja, különös hangsúlyt fektetve az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezményére (UNCLOS) és annak végrehajtási megállapodására, a BBNJ-egyezményre. A tanulmány kitér a nemzetközi bírói gyakorlatra, különösen a Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék (ITLOS) jogfejlesztő szerepére, továbbá a végrehajtás kihívásaira és intézményi korlátaira.

Kulcsszavak: tengeri biodiverzitás; nemzetközi környezetjog; UNCLOS; BBNJ-egyezmény; tengeri védett területek; tengeri genetikai erőforrások

Abstract

This article examines the development and current framework of international legal protection of marine biodiversity, with a particular focus on the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) and its latest implementing agreement, the BBNJ Agreement. The study also highlights the law-developing function of international judicial bodies, especially ITLOS, and addresses key enforcement challenges and institutional limitations.

Keywords: marine biodiversity; international environmental law; UNCLOS; BBNJ Agreement; marine protected areas; marine genetic resources

Bevezetés

A nemzetközi környezetjog napjainkra a nemzetközi jog egyik legdinamikusabban fejlődő területévé vált, amelyet a klímaváltozás, a biológiai sokféleség csökkenése, az ökoszisztémák pusztulása és a tengeri környezet sérülékenysége által kiváltott globális kihívások formálnak. E folyamatok új jogi elvek, normák és intézményi megoldások kialakítását ösztönözték, miközben a környezetvédelmi szempontok egyre áthatóbb szerepet töltenek be a nemzetközi jog különböző területein és a nemzetközi bírósági gyakorlatban, így különösen az ICJ és az ITLOS döntéseiben. A tengeri biológiai sokféleség megőrzése ugyanakkor különösen összetett jogi kérdés, mivel a tengerek jelentős része nem tartozik állami joghatóság alá, ami a felelősség, az erőforrás-használat és a jogérvényesítés terén komoly kihívásokat vet fel.

A tengeri biodiverzitás védelme a szárazföldi környezethez képest hosszabb ideig háttérbe szorult, ami a szabályozás lassabb fejlődésében is megmutatkozik, noha a tengeri ökoszisztémák állapota meghatározó hatással van a globális éghajlatra, az élelmiszerbiztonságra és a fenntartható fejlődésre. A tanulmány a tengeri biodiverzitás nemzetközi jogi kereteit vizsgálja, különös tekintettel az ENSZ Tengerjogi Egyezményére (UNCLOS) és annak legújabb végrehajtási megállapodására, a BBNJ-egyezményre. Elemzi a

* Molnár Gréta Zita, negyedéves, nappali tagozatos hallgató, Miskolci Egyetem, mgreta.hungary@gmail.com, konzulens: Dr. Krajnyák Enikő, Miskolci Egyetem, Állam-és Jogtudományi kar

jogfejlődés tendenciáit, a releváns jogforrásokat, valamint az ITLOS joggyakorlatának alakító szerepét.

1. A Nemzetközi környezetjog fejlődése

A tengeri biodiverzitás védelme a nemzetközi környezetjog fejlődése során alakult ki. Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) égisze alatt kibontakozó nemzetközi normaalkotás meghatározó dokumentumai közé tartozik az 1985. évi bécsi keretegyezmény a sztratoszferikus ózonréteg védelméről¹ és annak 1987. évi montreali kiegészítő jegyzőkönyve.² A folyamatot tovább erősítette az 1992-ben Rio de Janeiroban megrendezett Környezet és Fejlődés Konferencia, ahol elfogadták a Riói Nyilatkozatot, valamint az itt aláírásra megnyitott egyezményt a biológiai sokféleségről³, az Agenda 21 elnevezést kapott akcióprogramot,⁴ valamint az éghajlatváltozási keretegyezményt (UNFCCC).⁵ Fontos még kiemelni, hogy a 2010 decemberében megtartott cancúni klímakonferencián az államok megállapodtak, hogy csökkentik a füstgázkibocsátásuk mértékét.⁶ Mindezen megállapodások vezettek egészen a Megállapodás az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye alapján a nemzeti joghatóságon kívüli tengeri biológiai sokféleség megőrzéséről és fenntartható használatáról szóló (BBNJ)⁷ egyezményig.

1.1 A környezetvédelem elméleti alapjai

Fontos megemlíteni, hogy a környezetvédelmet két elméleti alapra lehet osztani, az antropocentrikus és ököcentrikus nézetekre. Az antropocentrikus nézet egy emberközpontú világszisztémát vázolt fel, amelynek célja a generációk közötti egyenlőség elérése. Ez a nézet ugyan nem szükségképpen, de szöges ellentétben áll az úgynevezett ököcentrikus vagy fizikocentrikus világszisztémával, amelyek a környezet, az élővilág és a természet megőrzését helyezik előtérbe, nem pedig az embereket.⁸ Az antropocentrikus és ököcentrikus szemléletmódok nem csupán etikai vagy filozófiai, hanem kifejezetten jogi relevanciával is bírnak. Megköveteli ugyanis a fenntartható fejlődés elvének érvényesülését, miszerint a környezetet és az emberi tevékenységet normatív keretek között szabályozzák. E tekintetben a nemzetközi környezetjog és a tengerjog metszéspontja különösen kiemelkedő, hiszen mindkét jogterület célja a természeti erőforrások, így a tengeri, óceáni ökoszisztémák védelme és azok fenntartható hasznosítása. A cikk további fejezetei ezért e két jogterület összefüggéseit elemzik,

¹ Bécsi keretegyezmény a sztratoszferikus ózonréteg védelméről (1985): Bécs, 1985. március 22.

² A Montreali Jegyzőkönyv: (1987): az ózonréteget károsító anyagokról: a Bécsi Keretegyezmény kiegészítéseként. Montreal, 1987. szeptember 16.

³ A biológiai sokféleségről szóló egyezmény: (1992): az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciáján aláírása megnyitva. Rio de Janeiro, 1992. június 5.

⁴ Agenda 21: (1992): a fenntartható fejlődésről szóló akcióprogram, az ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciáján elfogadva. Rio de Janeiro, 1992. június 14.

⁵ Éghajlatváltozás Keretegyezmény: (1992): az éghajlatváltozás elleni nemzetközi fellépés kereteinek megteremtéséről. Rio de Janeiro, 1992. június 14.

⁶ KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 2016, 770–774.

⁷ Megállapodás az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye alapján a nemzeti joghatóságon kívüli tengeri biológiai sokféleség megőrzéséről és fenntartható használatáról (BBNJ-egyezmény, 2023): az UNCLOS kiegészítő nemzetközi egyezménye a nemzeti joghatóságon túli tengeri biológiai sokféleség védelméről. New York, 2023. június 19.

⁸ GAGNON THOMPSON Suzanne C. – BARTON Michelle A.: Ecocentric and Anthropocentric Attitudes toward the Environment, *Journal of Environmental Psychology* 14 (1994), 149–150.

kiemelt figyelmet fordítva az UNCLOS-ra,⁹ és annak legújabb végrehajtási megállapodására, a BBNJ egyezményre.

2. A tengeri biodiverzitás nemzetközi jogi szabályozása

A tengeri biológiai sokféleséget számos nemzetközi egyezmény szabályozza, így különösen az UNCLOS, a BBNJ-egyezmény, a Nemzetközi Bálnavadászati Egyezmény (ICRW),¹⁰ a Biológiai Sokféleség Egyezménye (CBD),¹¹ valamint végrehajtási megállapodások. A tengerjog területén a jogfejlesztő szerep különösen a Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék (ITLOS)¹² és a Nemzetközi Bíróság (ICJ)¹³ joggyakorlatában mutatkozik meg, azzal, hogy a meglévő jogforrásokat értelmezik és alkalmazzák, ezáltal hozzájárulnak a joggyakorlat fejlődéséhez és a nemzetközi jog egységes értelmezéséhez. Az alábbiakban e nemzetközi bírói fórumok rövid bemutatására kerül sor, amely egyben keretbe foglalja és megalapozza a cikk tárgyát képező legújabb jogfejlődési tendenciák vizsgálatát.

2.1. A bálnavadászati nemzetközi szabályozásáról szóló egyezmény

Szeretném külön kiemelni a bálnavadászat szabályozásáról szóló nemzetközi egyezménynek fontosságát, amely a bálnapopulációk védelmére jött létre a bálnavadászattal szemben. Az ICRW egyezmény az egyik legrégebben született megállapodás, amely a tengeri biológiai sokféleség egyik kiemelkedően fontos fajával foglalkozik, a bálnákkal. Ez az egyezmény röviden említésre méltó, hiszen megadta a tengerben élő fajok védelmének alapjait, azonban nem az összes tengeri biológiai sokféleséggel foglalkozik, hiszen az egyezmény hatálya csak a bálna populációra terjed ki.

Az ICRW a védett nagy fajokat sorolja fel, azonban nem határozza meg általánosan a „bálna” fogalmát, így például a narvál valószínűleg kívül esik a hatályán. Ezért véleményem szerint a definíció kiterjesztése minden cetfélére (beleértve a kisebb fajokat is) jogi egyértelműséget teremtene. 1982-ben az IWC moratóriumot rendelt el a kereskedelmi bálnavadászatra, amely 1985–1986-ban lépett hatályba. Ideiglenesnek szánták, a készletek helyreállítását várva, azonban ez nem valósult meg, ennek következtében a tilalom ma is érvényes. A vita tükrözi a „bálna” eltérő kulturális jelentéseit, amíg egyesek számára megőrzendő természeti érték, másoknak fenntartható erőforrás.

Norvégia és Izland elutasította a moratóriumot, és legális kereskedelmi vadászatot folytat. A tudományos vadászat az ICRW VIII. cikkén alapul, az IWC nem szabályozza, engedélyezése a nemzeti hatóságok feladata. Ebből kifolyólag az ICRW VIII. cikkének módosítása szükséges lenne oly módon, hogy az engedélyezés ne nemzeti hatáskörben

⁹ Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye (UNCLOS, 1982): a tengeri jogi szabályozás és az óceánok használatának nemzetközi kereteiről. Montego Bay, Jamaica, 1982. december 10.

¹⁰ Nemzetközi Bálnavadászati Egyezmény (ICRW, 1946): a bálnák védelmére és a fenntartható bálnavadászat szabályozására létrejött nemzetközi egyezmény. Washington D.C., 1946. december 2.

¹¹ Biológiai Sokféleség Egyezmény (CBD, 1992): az élővilág megőrzésére, a biológiai erőforrások fenntartható használatára és a genetikai erőforrásokhoz kapcsolódó előnyök méltányos megosztására létrejött nemzetközi egyezmény. Rio de Janeiro, 1992. június 5.

¹² Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék (ITLOS, 1996): az Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye végrehajtásából eredő viták békés rendezésére létrehozott állandó nemzetközi bíróság. Hamburg, Németország, 1996. október 17.

¹³ Nemzetközi Bíróság (ICJ, 1945): az Egyesült Nemzetek Szervezetének fő bírói szerve, amely az államok közötti jogviták rendezésére és a nemzetközi jog értelmezésére szolgál. Hágai Nemzetközi Bíróság, Hollandia, 1945. április 18.

maradjon, hanem az IWC előzetes jóváhagyásához kötődjön. Az ICRW hatékonyságát jelentősen csökkenti elavult szerkezete, hiszen közel hetven éve született, és két, még régebbi egyezményre épül, így nem tükrözi a modern környezetvédelmi jog alapelveit. Bár a moratórium a megelőzés elvére épül, végrehajtása gyenge, mivel az ellenőrzés az államokra hárul, az IWC-nek pedig nincs hatékony szankciórendszere vagy nemzetközi végrehajtási mechanizmusa. A jelenlegi patthelyzetben az IWC feladata a tagállamok közötti nézetkülönbségek áthidalása lenne. A bálnavadász nemzetek céljai csak a kereskedelmi vadászat újratárgyalásával, míg a természetvédő többség kizárólag annak végleges tiltásával érvényesítheti érdekeit.

Ez felveti a kulcskérdést, hogy képes-e az ICRW korszerű keretet adni a bálnák védelméhez és a nemzetközi együttműködéshez, vagy inkább felülvizsgálatra, esetleg egy új, a jelenlegi kihívásokhoz igazított egyezménnyel való felváltásra van szükség.¹⁴ Az ICRW megújítása több irányból is indokolt lenne. Intézményi oldalon elengedhetetlen lenne egy független nemzetközi felügyeleti mechanizmus felállítása, amely nyomon követi a kvóták teljesítését és a populációk állapotát. Ehhez kapcsolódva egy szankciórendszer is bevezethető lenne, amely például a kötelezettséget megszegő államokat kereskedelmi korlátozásokkal vagy a szavazati jog felfüggesztésével szankcionálná. Ezen egyezményhez szorosan kapcsolódik a 2010-ben Ausztrália által indított per Japán ellen.¹⁵

2.2. Az ENSZ Tengerjogi Egyezménye (UNCLOS) mint az óceánok alkotmánya

A UNCLOS-t gyakran olyan környezetvédelmi szerződésként tartják számon, amely átfogó és dinamikus jogi keretet biztosít a tengeri környezet megóvására.¹⁶ Az Egyezményt 1982. december 10-én írták alá a jamaicai Montego Bayben, majd ezt követően 1994. november 16-án lépett hatályba. A dokumentum egyesítette a tengerek használatára vonatkozó hagyományos szabályokat, miközben új elveket vezetett be, melyek által új kihívásokra adott választ. Mindezen tevékenységek mellett alapot teremtett a tengerjog egyes területeinek további fejlődéséhez. Emiatt gyakran az óceánok alkotmányaként emlegetik.¹⁷

Az UNCLOS olyan nemzetközi jogi eszközként jött létre, amely biztosítja a tengeri térségekre vonatkozó jogrendet, elősegíti az államok közötti együttműködést és összehangolást. Földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül minden részes állam köteles tiszteletben tartani a rájuk ruházott jogokat és kötelezettségeket, valamint biztosítani a tengeri környezet védelmét és megőrzését a tengeri erőforrások békés felhasználásával.¹⁸

Az UNCLOS rendelkezései egyértelműen meghatározzák a partmenti és a tengerhez nem kapcsolódó államok jogait és kötelezettségeit a tengeri tevékenységekkel kapcsolatban. Az egyezmény előírja az erőforrások és az ökoszisztéma megőrzését, valamint kötelezi az államokat arra, hogy a megfelelő intézkedéseket megtegyék ennek érdekében¹⁹

¹⁴ Nemzetközi Egyezmény a bálnavadászat szabályozásáról, Washington, DC, 1946. december 2. 2023. Elérhető: <https://legal.un.org/avl/ha/icrw/icrw.html> (letöltés ideje: 2025.03.08.)

¹⁵ Ausztrália k. Japán, Nemzetközi Bíróság, ítélet, 2014. március 31. Elérhető: <https://www.icj-cij.org/case/148> (letöltés ideje: 2025.09.12.) Lásd még: Malgosia FITZMAURICE – Dai TAMADA (szerk.): Whaling in the Arctic. Significance and Implications of the ICJ Judgment. Brill, 2016.

¹⁶ HARRISON James: Saving the Oceans through Law. The International Legal Framework for the Protection of the Marine Environment, Oxford University Press, Oxford, 2017, 304.

¹⁷ United Nations, Peace, dignity and equality on a healthy planet. Elérhető: https://www.un.org/en/global-issues/oceans-and-the-law-of-the-sea?utm_ (letöltés ideje: 2025.09.23)

¹⁸ Taisaku IKESHIMA: The Implementation Mechanism of the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS): A General Overview, Waseda Global Forum 73 (2012), 80–82.

¹⁹ Robert BECKMAN –Tara DAVENPORT: The EEZ Regime: Reflections after 30 Years. LOST Conference Papers 27, 6–11.

2.2.1. Az UNCLOS környezetvédelmi normatív kerete

Az UNCLOS külön fejezetet szentel a tengeri környezet védelmének és megőrzésének, amelyet a XII. rész rögzít, de környezetvédelmi rendelkezések más részekben is megtalálhatók.²⁰ Már az 1. cikk is tartalmazza a tengeri környezetszennyezés meghatározását, amely szerint az ember által közvetlenül vagy közvetve a tengeri környezetbe juttatott anyagok vagy energia bevezetése, amely káros hatásokkal jár vagy valószínűsíthetően ilyeneket idéz elő, mint például az élő erőforrások és a tengeri élet károsodását, az emberi egészséget fenyegető veszélyeket, a tengeri tevékenységeket, köztük a halászatot és a tenger egyéb jogszerű használatának akadályozását, a tengervíz minőségének romlását vagy a környezeti értékek csökkenését. Az UNCLOS XII. része általános kötelezettségekkel indul, köztük azzal, hogy az államok kötelesek megővni és megőrizni a tengeri környezetet.²¹

Ez a cikk egyszerre ismeri el az állami szuverenitást és ír elő kötelezettséget, tehát a környezetvédelem korlátot állít az erőforrás-hasznosítás elé. Az egyezmény 194. cikke alapján az államok kötelesek minden szükséges intézkedést megtenni, akár önállóan, akár közösen, hogy megelőzzék, csökkentsék és ellenőrizzék a tengeri szennyezést. Ehhez a rendelkezésükre álló legjobb eszközöket és technológiákat kell alkalmazniuk, képességeikhez mérten.

A tanulmány megerősíti a nem ártás elvét és globális együttműködést sürget a szennyezés visszaszorítására. Biodiverzitás védelme kapcsán az 5. bekezdés külön hangsúlyozza a ritka és sérülékeny ökoszisztémák, valamint a veszélyeztetett fajok élőhelyének megőrzését. Az UNCLOS XII. része lefektette a modern nemzetközi tengeri környezetvédelem alapjait, ugyanakkor számos kritika érte a rendelkezések gyakorlati érvényesülését. A cikkek túlnyomórészt általános kötelezettségeket fogalmaznak meg, mint például a tengeri környezet megővése vagy a szennyezés megelőzése, de csak korlátozottan tartalmaznak konkrét végrehajtási mechanizmusokat. Ezért gyakran hivatkoznak rájuk „soft law” jelleggel, mivel az előírások teljesítése elsősorban az államok politikai akaratától és kapacitásaitól függ. További problémát jelent, hogy az UNCLOS nem rendelkezik egységes megfelelési vagy szankcionálási mechanizmussal, miszerint az ellenőrzés az államok önkéntes jelentéseinek és saját intézkedéseinek alapul, ami különösen a magas tengereken vezet joghézagokhoz.²²

A zászlóállamok felelőssége sok esetben nem teljesül megfelelően, és a „kényelmi zászlók” rendszere tovább gyengíti a végrehajtást.²³ Végül hangsúlyt ad, hogy az UNCLOS keretei nem minden esetben tudják kezelni a modern környezeti kihívásokat, például a klímaváltozást, a műanyagszennyezést vagy a biológiai sokféleség fokozott veszélyeztetettségét. Ez mutatja, hogy bár az egyezmény alapvető normatív keretet ad, a részletesebb szabályok és a hatékonyabb intézményes felügyelet hiánya miatt a hatékonysága sokszor korlátozott.²⁴ Megoldásként további kiegészítésekre lenne szükség, amely részben megvalósult a BBNJ egyezménynek köszönhetően, amelyet a cikkben részletesen is kifejttek.

²⁰ Yoshifumi TANAKA: *International Law of the Sea*. Cambridge University Press, Cambridge, 2023, 303–350.

²¹ United Nations, *Peace, dignity and equality on a healthy planet*. Elérhető: <https://www.un.org/en/global-issues/oceans-and-the-law-of-the-sea?utm> (letöltés ideje: 2025.09.13.)

²² United Nations Environment Programme (UNEP): *Combating marine plastic litter and microplastics: An assessment of the effectiveness of relevant international, regional and sub-regional governance strategies and approaches*. 2018. Elérhető: https://resolutions.unep.org/uploads/inf3_unea3_assessment.pdf?utm (letöltés ideje: 2025.10.03.)

²³ *Unclos: the law of the sea in the 21st century*. 2022. Elérhető: <https://publications.parliament.uk/pa/ld5802/ldselect/ldintrel/159/15905.htm?utm> (letöltés ideje: 2025.10.03.)

²⁴ IUCN. *Regulatory and Governance Gaps in the International Regime for the Conservation and Sustainable Use of Marine Biodiversity in Areas beyond National Jurisdiction*, 5-6 fejezet. Elérhető: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/EPLP-MS-1.pdf?utm> (letöltés ideje: 2025.10.04.)

tengeri területek védelmére és megőrzésére, az érintett szereplők közötti szorosabb együttműködés elősegítésével. Az egyezmény preambuluma és operatív rendelkezései kiemelten foglalkoznak a biológiai sokféleség csökkenésével és az óceáni ökoszisztémák romlásával, amelyeket súlyosbít a klímaváltozás, például az oxigénszint csökkenése, tengervíz felmelegedése, a savasodás, a szennyezés ideértve a műanyagszennyezést is valamint a nem fenntartható erőforrás-használat.³⁰

2.3.1. A BBNJ-egyezmény négy alapillére és szabályozási mechanizmusai

A BBNJ-egyezmény négy fő pillére épül. Az első ezek közül az MGR szabályozása. Az egyezmény célja, hogy meghatározza e források kiaknázásának kereteit, miközben biztosítja, hogy a tevékenységek minden állam érdekeit szolgálják, és az egész emberiség javára váljanak. Ennek megfelelően előírja, hogy a tengeri genetikai erőforrásokból és a hozzájuk kapcsolódó digitális szekvencia-információkból (például DNS-adatokból) származó előnyöket, amelyek jelentős gazdasági és tudományos értékkel bírhatnak az államok igazságosan ésméltányosan osszák meg egymás között.³¹

A BBNJ-egyezmény második pillére a területalapú kezelési eszközök (Area-Based Management Tools, ABMT), köztük az MPA alkalmazása. Az egyezmény lehetőséget biztosít az államok számára, hogy a nyílt tengereken és a mélytengeri övezetekben olyan területalapú intézkedéseket hozzanak létre, amelyek célja az emberi tevékenységek szabályozása a természetvédelmi célokra kijelölt területeken. Kiemelkedő példát jelentenek a tengeri védett területek, ahol bizonyos tevékenységek, mint például a hajózás vagy a bányászat bizonyos korlátozások alá eshetnek. Míg korábban nem létezett globális keret a tengeri védett területek vagy más területalapú kezelési eszközök kialakítására, a szabályozás jellemzően ágazati szinten működött, például a halászatra koncentrált, és csak az óceán viszonylag kis részét érintette.³²

A megállapodás harmadik alappillére a környezeti hatásvizsgálatok (Environmental Impact Assessments, EIA). Az egyezmény részletesen előírja, hogy minden olyan tevékenységre el kell végezni az EIA-t, amely állami joghatóság vagy ellenőrzés alá tartozik, ideértve a lobogó szerinti hajók tevékenységeit is. A vizsgálat kötelező, ha a tervezett tevékenység jelentős hatást gyakorolhat a nyílt tengerre vagy a mélytengerre, még akkor is, ha a cselekmény nemzeti felségvizeken történik.³³

Az egyezmény negyedik alappillére a kapacitásépítés és a tengeri technológia átadása (CBTMT). Az egyezmény újdonsága, hogy külön fejezetet szentel ennek a területnek, amely a fejlődő országok számára kulcsfontosságú a végrehajtás szempontjából. Előírja, hogy a felek működjenek együtt egymás támogatásában, különösen a fejlődő államok segítségével, és bevonhatják a magánszektor is. Bár a fejlődő országok kezdetben erősebb kötelezettségvállalást szerettek volna, a végső megfogalmazás az „együttműködés” elvére épül. Az egyezmény továbbá előírja egy külön CBTMT-bizottság felállítását, amely szakértők

³⁰ Harvard University, BBNJ Treaty, Marine Genetic Resources of Areas Beyond National Jurisdiction. 2025. Elérhető: https://bbnj-mgr.fas.harvard.edu/bbnj-treaty?utm_source (letöltés ideje: 2025.10.17.)

³¹ Freshfields, Return to Freshfields Sustainability blogs. 2023 március 15. Elérhető: https://sustainability.freshfields.com/post/102iaf2/the-new-high-seas-treaty-part-1-what-does-it-provide?utm_ (letöltés ideje: 2025.10.14.)

³² The New High Seas Treaty: Part 1 – What Does It Provide?. 2023. március 15. Elérhető: https://sustainability.freshfields.com/post/102iaf2/the-new-high-seas-treaty-part-1-what-does-it-provide?utm_ (letöltés ideje: 2025.09.28.)

³³ Uo.

bevonásával segíti a fejlődő országok kapacitásépítését és a tengeri technológiák átadását, ez a megoldás egyedülálló a többoldalú nemzetközi egyezmények között.³⁴³⁵

2.3.2. Keresztmetszeti kérdések és konkluzió

Az IGC-5 tárgyalások során a felek több, átfogó jellegű kérdésben közelítettek álláspontjaikhoz, például a clearing-house mechanizmus működését illetően, amely elősegíti a tudományos és technikai együttműködést az államok között. Ugyanakkor bizonyos kérdések továbbra is vitatottak maradtak, különösen a vitarendezés és a pénzügyi mechanizmus tekintetében. Bár a legtöbb ország támogatta egy pénzügyi alap létrehozását a fejlődő országok segítésére, a finanszírozás formájában nem sikerült konszenzusra jutni, ugyanis amíg sok fejlődő állam kötelező hozzájárulásokat szeretett volna, addig mások csak önkéntes befizetéseket tartottak elfogadhatónak. Ennek eredményeként a tervezetben szereplő pénzügyi kötelezettségek mérsékeltebbek, mint például a Biológiai Sokféleség Egyezmény vagy a Párizsi Megállapodás esetében.³⁶

3. A 2024-es Itlos Tanácsadó Vélemény jelentősége

A Nemzetközi Tengerjogi Törvényszék 2024. május 21-én első alkalommal adott ki tanácsadó véleményt a klímaváltozással összefüggésben, amely mérföldkőnek számít a nemzetközi jog fejlődésében. A Törvényszék egyhangú döntésében kimondta, hogy az UNCLOS értelmében az üvegházhatású gázok légkörbe bocsátása „szennyezés a tengeri környezetre” minősül. Ennek alapján a tagállamok kötelesek „minden szükséges intézkedést megtenni” e szennyezés megelőzése, csökkentése és ellenőrzése érdekében, különösen az óceánok melegedése, savasodása és a tengerszint emelkedése kapcsán.³⁷

A Tanácsadó vélemény szerint az UNCLOS 192. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az minden tengeri környezeti fenyegetésre kiterjed, beleértve az egyezmény elfogadása után megjelenő kihívásokat is. A klímaváltozás és az óceánok elsavasodása önmagukban is elegendőek ahhoz, hogy az államok számára kötelezettséget keletkeztessenek a tengeri környezet védelmére és megőrzésére, azonban egyes álláspontok szerint az Egyezmény XII. része nem rögzít kifejezett kötelezettségeket e jelenségek kezelésére.

A Törvényszék értelmezése alapján a 192. cikk minden kárra és fenyegetésre alkalmazható, és két fő elemet foglal magában: a károk megelőzésére és mérséklésére irányuló védelmet, valamint a megőrzést, amely a környezet helyreállítását is magában foglalja. Ez azt jelenti, hogy az államok nemcsak a károkozás elkerülésére, hanem a már bekövetkezett környezeti károk helyrehozatalára is kötelesek.

Akadályt jelenthet, hogy a 192.cikk nem tartalmazza hogyan kell megőrizni és védeni a tengeri környezetet mind a jelenlegi, mind a jövőbeni károkkal szemben. Ebből adódóan az egyezmény más rendelkezései, valamint külső szabályok alakítják a 192. cikk tartalmát, mint például az UNFCCC és a Párizsi Megállapodás, a szétszóródó és nagymigrációjú

³⁴ Uo.

³⁵ Anika HAVALDAR – Charlotte VERDON: Biodiversity Beyond National Jurisdiction Treaty Negotiations: Current Status & Outstanding Issues, ASIL Insights, vol 27, issue 2, 2023. január 31. Elérhető: https://www.asil.org/insights/volume/27/issue/2?utm_ (letöltés ideje: 2025.10.10.)

³⁶ Uo.

³⁷ Constantinos YIALLOURIDES – Surya DEVA: *A Commentary on ITLOS' Advisory Opinion on Climate Change*, 2024. május 24. Elérhető: https://www.biiicl.org/blog/77/a-commentary-on-itlos-advisory-opinion-on-climate-change?utm_ (letöltés ideje: 2025.09.25.)

halállományok megőrzésére és kezelésére vonatkozó ENSZ Egyezmény (FSA). A rendelkezéseknek és a külső szabályoknak köszönhetően a jogértelmezés dinamikus, amely kulcsfontosságú a környezeti problémák esetén, ugyanakkor a nyitottság miszerint nincs meghatározva pontosan a fenyegetések, valamint a károk köre bizonytalanságot idéz elő.

A tengeri környezet védelmére és megőrzésére irányuló kötelezettség klímapolitikai és biodiverzitás-védelmi szempontból is kiemelt jelentőségű, mivel elősegíti a szén-dioxid megkötését, az élő tengeri erőforrások fenntartását, valamint hozzájárul a globális klímakötelezettségek teljesítéséhez.³⁸

Záró gondolatok

A tengeri biológiai sokféleség védelme a nemzetközi jog egyik legdinamikusabban fejlődő területe. Az 1982-es UNCLOS biztosítja az óceánok jogi védelmét, de a tudományos-technológiai fejlődés és a globális környezeti válság új kihívásokat hozott, amelyekre önmagában nem nyújt teljes választ. Erre reagál a 2023-as BBNJ-egyezmény, amely a nemzeti joghatóságon túli tengeri területek védelmét és fenntartható hasznosítását célozza, bevezetve az MGR igazságos megosztásának elvét és az ABMT-k alkalmazását.

A BBNJ és az ITLOS véleménye az UNCLOS alapelveire építve a 21. századi környezeti realitásokhoz igazítja a szabályozást, elősegítve az integrált, ökoszisztéma-alapú megközelítést. A jövő tengerjoga az államok felelősségét kiterjeszti a nyílt tengerekre és mélytengeri ökoszisztémákra, miközben a nemzetközi bíróságok és testületek biztosítják a jog stabilitását és adaptivitását. Magyarország, mint az UNCLOS és a BBNJ-egyezmény részes állama, hozzájárul a globális célokhoz, hiszen a tengerek állapota közvetlen hatással van a klímára, az élelmiszerbiztonságra és az emberi jólétre. A hangsúly így a jogi keretek létrehozásáról azok hatékony alkalmazására és betartatására helyeződik, jelezve a nemzetközi közösség felkészültségét a tengeri biodiverzitás megőrzésére.

³⁸ International Tribunal For The Law Of The Sea, Request For An Advisory Opinion Submitted by the Commission of Small Island States On Climate Change and International Law Advisory Opinion. 2024. május 21. 387.cikk, 192.cikk, 194.cikk. Elérhető: https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/31/Advisory_Opinion/C31_Adv_Op_21.05.2024_orig.pdf (Letöltés ideje: 2025.09.20.)